

Олена Тринус

Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, Київ

Професійне становлення молодого вчителя в Україні: виклики сучасності, потреби майбутнього

Вступ

Розбудова системи національної освіти України вимагає підготовки нової генерації вчителів - відповідальних, творчих, з високим рівнем розвитку педагогічної майстерності, професійної компетентності. Випускники педагогічних навчальних закладів, які розпочинають педагогічну діяльність, мають стати «агентами змін»¹ сучасної української школи та безпосередньо здійснювати реформаційні перетворення в освітній сфері протягом найближчих десяти років. Зазначене є принциповою умовою успішної реалізації положень законодавчих і стратегічних документів, що визначають напрями розвитку освіти в Україні, забезпечення її якості (Закон України «Про освіту» (1996), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки (2013), Стратегія сталого розвитку «Україна - 2020» (2015), Концепція розвитку освіти в Україні на 2015-2025 роки (2015), галузева Концепція розвитку неперервної педагогічної освіти (2013), Концепція нової української школи «Нова українська школа: простір освітніх можливостей» (2016) тощо).

Однією з найбільш важливих соціально-психолого-педагогічних проблем сучасного суспільства є практичне входження в педагогічну професію, активне включення у систему професійної діяльності молодих учителів. Саме перші роки професійної діяльності вчителя визначають характер його подальшого буття, забезпечують успішний професійний розвиток. Тому молоді вчителі потребують особливої уваги та підтримки.

---

¹ «Нова українська школа: простір освітніх можливостей». – К., 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konczepczya.pdf>

Вирішення проблеми становлення молодого вчителя ускладнюється у зв'язку з наявністю низки негативних чинників:

- невизначеністю статусу молодого вчителя в Україні, як наслідок - відсутністю державної підтримки зазначеної категорії педагогічних працівників, непристижністю професії вчителя (втрачені найважливіші положення статусу молодих фахівців, зокрема молодих учителів, які формувалися у державних законодавчих актах впродовж 1933-2010 років²; наявні соціальна дезорганізація та дезадаптація молодих учителів, чинниками яких є низький соціальний статус та рівень оплати праці);
- недостатньою практичною підготовкою майбутнього вчителя під час навчання у вищому навчальному закладі, наданням переваги теоретичній фаховій підготовці, незадовільним рівнем знань молодих учителів щодо сутності своєї професійної діяльності (існують певні розбіжності у підходах до підготовки вчителів у вищих навчальних закладах, їх уявленнями про свою професійну діяльність та реальним рівнем виконання функціональних обов'язків, пов'язаних з багатоманітністю функцій молодого вчителя);
- відсутністю мотиваційної готовності студентів до педагогічної діяльності (рівень працевлаштування випускників педагогічних спеціальностей в Україні становить лише 80-85%)³;
- особливостями професійної адаптації молодих учителів, обумовлених специфікою педагогічної діяльності (молодий учитель, на відміну від молодих спеціалістів інших професій, не може бути початківцем, в нього такі ж обов'язки та вимоги до нього, що й в досвідчених учителях);

Визначення шляхів подолання причин, що негативно впливають на процес професійного становлення молодих учителів в Україні є метою нашої статті.

Обґрунтування поняття «молодий учитель»

Обґрунтовуючи дефініцію «молодий учитель», вчені співвідносять її насамперед із віковим періодом «молодість». Згідно з тлумачним слов-

² Болотова Е.Л. Есть ли правовой статус у молодого специалиста? [Текст] / Е.Л. Болотова // «Народное образование». – 2010. – № 2. – С. 132-138.

³ Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / за заг. ред. В.Г. Кременя. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/166230/1/nac%20dopovid%202016.indd%20smal.pdf>

ником української мови молоддю називають молоде, підрастаюче покоління, юнацтво, юнь⁴. Молодь є тією групою суспільства, яка має великий трудовий потенціал і здатна забезпечити прогресивний розвиток країни. Підставами для виокремлення молоді в окрему групу є вік, статус, рольові функції.

У давньому Китаї молодцю вважали осіб до 20 років, давньогрецький філософ Піфагор визначав молодість у межах 20-40 років, називаючи цю фазу життя «Літо життя», деякі сучасні вчені вважають, що вікові межі молодих людей дуже умовні, визначаючи їх вік від 13 до 30 років (підлітки - до 18 років, молодь - 18-24 роки, молоді дорослі - 24-30 років). У сучасній Європі молоддю вважаються люди до 24-х років, в Україні вік громадян, які офіційно вважаються молоддю, обмежений 35 роками і у 2015 р. його планували знизити до 28 років (такі зміни було передбачено у «Стратегії державної молодіжної політики до 2020 року» (2013), але не були реалізовані).

В. Радул, досліджуючи проблему соціальної зрілості молодого вчителя, визначає його віковий період - від 18 до 25 років⁵; Т. Чувакова, дослідниця професійного становлення молодого вчителя у США, відносить до молодих вчителів педагогічних працівників загальноосвітніх навчальних закладів України віком до 30 років, називаючи їх інтелектуальним і духовним потенціалом, скарбницею вітчизняної освіти в умовах її інтеграції⁶. На думку О. Мороза, молодий вчитель - це починаючий вчитель, випускник педагогічного навчального закладу⁷. О. Шевченко, досліджуючи проблему професійного розвитку молодого вчителя в системі післядипломної педагогічної освіти, доводить, що саме перші три роки професійної діяльності вчителя визначають характер його подальшого професійного буття, є найбільш сензитивними для зовнішнього впливу⁸. За М. Сметанським, професійне становлення молодого вчителя припадає на вік від 23-25 до 28-30 років⁹.

---

⁴ Новий тлумачний словник української мови [Текст] / укл. В. Яременко, О. Сліпушко. – К.: Аконт, 2004. – Т. 2. – 926 с.

⁵ Радул В.В. Соціальна зрілість молодого вчителя [Текст]: монографія / В.В. Радул. – К.: Вища шк., 1997. – 269 с.

⁶ Чувакова Т.Г. Професійне становлення молодого вчителя у США [Текст]: дис. ... канд. пед. наук / Т.Г. Чувакова. – К., 2004. – 20 с.

⁷ Мороз О.Г. Професійна адаптація молодого учителя [Текст]: монографія / О.Г. Мороз. – К., 1998. – 326 с.

⁸ Шевченко О.А. Професійний розвиток молодого вчителя в системі післядипломної педагогічної освіти [Текст]: дис. ... канд. пед. наук / О.А. Шевченко – Запоріжжя, 2014. – 20 с.

⁹ Сметанський М.І. Формування соціальної відповідальності вчителя: монографія / М.І. Сметанський. – Вінниця, Вінницький держ. пед. ін.-т, 1993.

Термін «молодий учитель» прямо пов'язаний з терміном «молодий спеціаліст», дослідження генези якого дозволило з'ясувати, що з 30-х рр. ХХ ст. він був досить поширеним та вживаним в Україні (постанова Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету «Про покращення використання молодих спеціалістів» (1933), постанова Ради Міністрів УРСР «Про упорядкування та використання молодих спеціалістів, які закінчили вищі та середні спеціальні навчальні заклади» (1948), «Положення про міжреспубліканський, міжвідомчий та персональний розподіл молодих спеціалістів, які закінчили вищі та середні спеціальні навчальні заклади» (1980), «Положення про сприяння в працевлаштуванні випускників державних вищих навчальних і професійних навчально-виховних закладів України» (1994-2010)).

На сьогодні у державних нормативно-правових актах існують лише визначення понять, що непрямо вказують на ознаки терміну «молодий спеціаліст». Узагальнюючи їх, можна зробити висновок, що молодим спеціалістом в Україні вважається випускник професійного навчального закладу, який після навчання влаштовується на відповідну роботу за тією кваліфікацією, яку він набув під час навчання. Обмеження за віком при цьому не згадуються, він не є вирішальним показником. Слово «молодий» вживається стосовно професії, а не віку - «молодий» у професії. Законодавство України визначає, що статус молодого спеціаліста працівник має протягом трьох років після закінчення вищого навчального закладу¹⁰.

Використовуючи таке узагальнення терміну «молодий спеціаліст», визначимо поняття «молодий вчитель» («вчитель-початківець»). На нашу думку, молодий учитель загальноосвітнього навчального закладу - це педагогічний працівник, який закінчив вищий педагогічний навчальний заклад та працює три роки на посаді за спеціальністю, яку набув під час навчання, незалежно від віку, і починає самостійну професійну діяльність.

Професійне становлення молодого вчителя в умовах сучасних трансформаційних процесів в освіті

Поняття молодий учитель вчені пов'язують з поняттям «професійне становлення». У відомих періодизаціях життєвого становлення і розвитку особистості цей етап характеризується як: ефективне «вживання» в про-

¹⁰ [Коваль Г.В. Соціальнонаразливість молодих спеціалістів на ринку праці в Україні / Г.В. Коваль // «Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]». Сер.: Політологія. – 2010. – Т. 131, Вип. 118. – С. 107-111. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdupol_2010_131_118_24

фесію, досягнення ідентичності особистості з професією (К. Юнг)¹¹; прагнення забезпечити в знайденому професійному полі стійку особистісну позицію (Дж. Сьюпер)¹²; удосконалювання в рамках обраної трудової діяльності, підвищення кваліфікації, формування індивідуального стилю діяльності (Є. Климов)¹³.

Поняття «становлення» належить до категоріального апарату філософії, психології, педагогіки та інших галузей знань. Як філософська категорія становлення являє собою спонтанну мінливість речей і явищ, їхнє неперервне перетворення з одного в інше. Цю категорію пов'язують з діалектичним поглядом на світ, у її основі лежить погляд на будь-яку річ, явище як на єдність суперечностей - буття і небуття. Класичним представником концепції становлення вважають Геракліта, який сповідував формулу «все тече, все змінюється»¹⁴.

Психологи під професійним становленням фахівця розуміють формування професійної спрямованості, компетентності, соціально значущих та професійно важливих якостей і їх інтеграцію, готовність до постійного професійного зростання¹⁵. Професійне становлення охоплює значну частину онтогенезу людини - період з початку формування професійних намірів на етапі шкільного навчання до завершення професійної кар'єри.

З педагогічної точки зору професійне становлення особистості молодого вчителя - це процес його входження у професійну діяльність, у ході якого відбувається привласнення ролі вчителя, формується його професійна позиція й визначаються шляхи самореалізації у подальшій педагогічній діяльності. Визначальним етапом цього процесу є професійна адаптація¹⁶.

Професійна адаптація вчителя-початківця, що триває протягом перших трьох років його професійної діяльності, - це процес досягнення оптимальної відповідності професійно-педагогічної підготовленості вчителя, його особистісного професійного потенціалу вимогам, що ставляться до

¹¹ Юнг К.Г. Психологические типы [Текст] / К.Г. Юнг. - СПб: Ювента; Изд. фирма «Прогрес-Универс», 1995. - 715 с.

¹² Пілецька Л. Становлення особистості в умовах професійної мобільності [Текст] / Л. Пілецька // «Теоретичні і прикладні проблеми психології». - 2013. - № 3. - С. 205-210. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tipp_2013_3_35

¹³ Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения [Текст]: учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. заведений. - М.: Издательский центр «Академия», 2004. - 304 с.

¹⁴ Философский словарь / под. ред. И.Т. Фролова. - М., 1987. - 588 с.

¹⁵ Зеер Э.Ф. Психология профессий: учеб. Пособ. / Э.Ф. Зеер. - М.: Изд. центр «Академия», 2007. - 240 с.

¹⁶ Петрусенко С.Ю. Педагогічні умови професійного становлення молодих учителів у загальноосвітньому навчальному закладі [Текст]: дис. ... канд. пед. наук / С.Ю. Петрусенко. - Одеса, 2009. - 20 с.

його педагогічної діяльності в умовах роботи школи. Ознаками професійної адаптації є: пристосування до освітнього середовища загальноосвітнього навчального закладу; оволодіння вимогами до професійної діяльності; набуття педагогічної майстерності; розвиток професійної компетентності.

Виходячи із загальної логіки перебігу адаптаційних процесів, О. Шевченко визначає три фази професійної адаптації педагога: 1) фаза професійної дезадаптації (від перших трьох до шести місяців праці) характеризується гострою реакцією всіх підсистем особистості на нові вимоги й умови професійної діяльності; 2) фаза професійної неадаптації (від шести місяців до одного року) характеризується поступовим зниженням психологічного напруження, формуванням стимулів для професійного та особистісного зростання; 3) фаза власне професійної адаптації (до трьох років праці) характеризується досягненням внутрішньої гармонії між «Я-особистісним» та «Я-професійним» педагога, між вимогами й умовами педагогічної діяльності в освітньому закладі та його власними можливостями¹⁷.

Аналізуючи труднощі молодих педагогів у процесі професійної адаптації, О. Савченко наголошує, що причиною такого стану є недостатній рівень готовності молодих учителів до професійно-педагогічної діяльності, складниками якої виокремлює професійно-педагогічну спрямованість особистості вчителя та його професійні знання та уміння. Важливим чинником оптимізації дидактичної адаптації молодих учителів у період самостійної роботи в школі дослідниця пов'язує з якістю освіти у вищих навчальних закладах, браком психолого-педагогічної і методичної підготовки¹⁸.

Інтегральним критерієм професійної адаптованості молодого вчителя, на нашу думку, є усвідомленість ним вимог професійного середовища, розвиток професійної компетентності. У сучасній науково-педагогічній літературі поглиблюються дискусії з приводу трактування професійної компетентності фахівця, який розпочинає педагогічну діяльність. Так, на думку О. Онаць, розвиток професійної компетентності молодого вчителя - це цілеспрямований, незворотній процес якісних змін у знаннях, уміннях і навичках, здатностях і якостях, досвіді молодого вчителя та результатах його професійної діяльності. Вчена представляє структуру професійної

¹⁷ Шевченко О.А. Особливості професійної адаптації молодого вчителя / О.А. Шевченко // «Психолого-педагогічні засади діяльності фахівця: історія, теорія, практика»: матеріали міжнар. наук.-практ. веб-конф. (15-16 травня 2013 р., м. Херсон) / за ред. В.В. Кузьменко. - Херсон: КВНЗ «ХАНУ», 2013. - С. 273-275.

¹⁸ Савченко О.П. Шляхи й умови підвищення ефективності дидактичної адаптації випускника ВНЗ / О.П. Савченко // Вісник Черкаського університету. Сер. Педагогічні науки. - Вип. 199. - Черкаси, 2011. - С. 7-12

компетентності молодого вчителя як систему взаємопов'язаних компонентів: когнітивного (розглядається як системоутворюючий компонент, у якому знання, здатності впливають на результативність професійної діяльності), процесуально-операційного (розглядається як технологічний блок перетворень знань у ефективні педагогічні дії), особистісно-рефлексивного (розглядається як блок подальшого розвитку молодого вчителя, його свідомості, професійно значущих особистісних якостей)¹⁹.

З позиції С. Яланської становлення педагога неможливе без розвитку творчої компетентності. Наголошуючи на необхідності усвідомлення молодим учителем значущості постійного вдосконалення власної професійної діяльності, дослідниця визначає творчу компетентність системоутвірним компонентом у структурі професійної компетентності молодого вчителя, визначальним чинником його професіоналізму та обґрунтовує структуру її розвитку, що базується на таких компонентах: особистісно-розвивальному; діяльнісно-розвивальному; комунікативному; фаховому; опануванні досвіду²⁰.

На нашу думку, професійна компетентність молодого учителя - поняття динамічне, його зміст і структура змінюються відповідно до процесів, що відбуваються в суспільстві. В умовах впровадження Концепції нової української школи (2016), що передбачає використання особистісно-орієнтованого та компетентнісного підходів до управління освітнім процесом, актуальним є визначення основних компонентів професійної компетентності вчителя, який працюватиме у загальноосвітньому навчальному закладі нового типу. Аналіз вимог до професійної діяльності сучасного вчителя дозволяє обґрунтувати одні з ключових компонентів його професійної компетентності:

- мотиваційний компонент - забезпечує позитивну мотивацію вчителя до прояву і розвитку професійно-педагогічної компетентності, що виражається в інтересі до педагогічної діяльності, бажанні працювати, свободі творчості, потребі у самоосвіті, саморозвитку;
- змістовий компонент - охоплює володіння науковими професійно-педагогічними знаннями, здатність реалізувати зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей в учнівської молоді,

---

¹⁹ Онаць О.М. Управління розвитком професійної компетентності молодого вчителя загальноосвітнього навчального закладу: дис. ... канд. пед. наук / О.М. Онаць. – К., 2006. – 23 с.

²⁰ Яланська С. Професійне становлення вчителя як актуальна проблеми педагогічної психології / С. Яланська // Естетика і етика педагогічної дії: зб. наук. пр. / Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України, Полтав. нац. пед. ун-т ім. В.Г. Короленка. – Вип. 7. – Полтава, 2014. – 220 с.

потрібних для успішної самореалізації в суспільстві, загальну ерудованість;

- продуктивний компонент - передбачає вміння практично вирішувати педагогічні завдання, фаховий досвід, володіння інноваційними педагогічними технологіями та педагогічним менеджментом на принципах академічної свободи;
- виховний компонент - зумовлює формування виховного середовища на принципах довіри, взаємної допомоги і взаємної підтримки;
- партнерський компонент - передбачає вміння здійснювати: роль тьютора, модератора в індивідуальній освітній траєкторії дитини, замість ролі наставника та джерела знань; діалог і багатосторонню взаємодію та співпрацю між учителем, учнем і батьками на принципах розподіленого лідерства, соціального партнерства;
- психологічний компонент - охоплює здатність використовувати психологічні засоби навчання у формуванні оптимальної траєкторії розвитку дитини, організації партнерської взаємодії в освітній діяльності;
- інформаційний компонент - це вміння наскрізного застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі, опрацювання різних видів інформації, великих масивів даних тощо;
- особистісний компонент - представлений такими особистісними та професійно важливими якостями, як любов до дітей, доброта, альтруїзм, урівноваженість, витонченість, толерантність, рефлексія, людяність тощо;
- моральний компонент - означає готовність, спроможність і потребу жити за традиційними моральними нормами.

На нашу думку, виокремлені компоненти тісно взаємопов'язані між собою, взаємозалежні, їх набуття слід вважати важливою умовою професійного становлення молодого вчителя в сучасних умовах розвитку суспільства.

У діалогічному зв'язку з поняттям «професійна компетентність» знаходиться категорія «педагогічна майстерність». На переконання академіка І. Зязюна, фундатора теорії педагогічної майстерності вчителя в системі середньої та вищої освіти в Україні, основним завданням етапу професійної адаптації молодого вчителя є опанування основ майстерності для усвідомленого і продуктивного початку професійної діяльності. Учений обґрунтовує поняття педагогічної майстерності як комплекс властивостей особистості (гуманістична спрямованість діяльності учителя, професійна компетентність, педагогічні здібності, педагогічна техніка), що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності та здійснює порівняльний аналіз діяльності вчителя-майстра і вчителя-по-

чатківця, що дає можливість визначити особливості професійної поведінки молодого педагога, які є важливими для подальшого планування його професійно-особистісного розвитку²¹.

Особливості професійної діяльності молодого вчителя (за І. Зязюном)

Діяльність вчителя-майстра	Діяльність вчителя-початківця
Вбачає педагогічні завдання у цілісному педагогічному процесі й обирає рішення з орієнтацією на надзавдання	Сприймає кожне завдання окремо, не пов'язуючи з іншими
Вирішує переважно стратегічні завдання	Вирішує переважно ситуативні завдання
Уміє викликати певні психічні стани (самоопанування)	Відчуває страх, пригніченість
Уміє передавати ініціативу учням, створювати умови для їхньої активної діяльності	У вирішенні завдань прагне виступати головною дійовою особою; переважає прямий вплив
Працює з усім колективом, однак не випускає з уваги жодного учня	Звертає увагу насамперед на тих учнів, які «випадають» із поля зору
Усуває причини	Спрямовує зусилля на саме явище, а не на причини
Дошукуючись причини, аналізує власну діяльність	Шукаючи причину, звинувачує інших, посилається на обставини

На основі аналізу даних таблиці можна стверджувати, що, на відміну від досвідченого педагога, у молодого фахівця існують труднощі щодо реалізації прийомів самоаналізу, самоконтролю власної діяльності, поведінки, психічних станів.

Сучасні російські дослідники Е. Гусинський та Ю. Турчанінова, вивчаючи філософські проблеми становлення молодого вчителя, доходять висновку, що цей процес у вчителя-початківця відбувається складніше, ніж у представників інших інтелігентних професій у зв'язку з тим, що педагогічна освіта не забезпечує їм гідну «стартову площадку» для початку професійної діяльності. Рівень психолого-педагогічної, загальнокультур-

²¹ Зязюн І.А. Педагогічна майстерність [Текст]: підруч. / [І.А. Зязюн, Л.В. Крамушечко, І.Ф. Кривонос та ін.]; за ред. І.А. Зязюна. – К.: СПД Богданова А.М., 2008. – 376 с.

ної і соціальної готовності випускника педагогічного навчального закладу до педагогічної діяльності залежить тільки від нього самого²².

Психологічний аспект становлення молодого вчителя, на переконання В. Рибалки, відбувається через особисту систему самопідготовки, самоосвіти, самонавчання і самовиховання. Вчений наголошує: «Виграє» та людина, яка має більш високу здатність до навчання. Її професійна кар'єра розвивається як по «вертикалі» (від нижчої посади до вищої), так і по «горизонталі» (від низького рівня кваліфікації до високого), через що людина змушена неперервно навчатися й удосконалюватися, набуваючи зі стажем все більш високого рівня професійної компетентності, майстерності»²³.

Висновки

Отже, професійне становлення молодого вчителя є найважливішим періодом його професійного та особистісного розвитку. Фундаментальним етапом цього процесу є етап професійної адаптації молодого вчителя, пов'язаний з його практичним входженням в педагогічну професію, включенням у систему професійної діяльності. Важливою умовою професійного становлення вчителя є розвиток професійної компетентності, набуття педагогічної майстерності, оволодіння формами, методами і засобами педагогічної діяльності, які сприяють успішній творчій праці. Водночас нинішня практика суспільного і шкільного життя недостатньою мірою спрямовує молодого вчителя до творчих пошуків поліпшення результатів своєї праці.

Для зміни такої ситуації з метою підтримки професійного становлення молодого вчителя в Україні вважаємо за доцільне:

по-перше, визначити статус молодого вчителя на державному рівні, забезпечити надання відповідних гарантій випускникам вищих педагогічних навчальних закладів України, законодавчо закріпити норму, за якої заробітна плата вчителя має бути не меншою за середню заробітну плату, що існує в регіоні, реалізувати комплекс заходів з піднесення престижу педагогічної професії (це зумовлене тим, що від соціального становлення вчителя в суспільстві, його захищеності, від почуття власної гідності залежить і ставлення до праці та її наслідків);

²² Гусинский Э.Н., Турчанинова Ю.И. Введение в философию образования. – М.: Издательская корпорация «Логос», 2000. – 224 с.

²³ Рибалка В.В. Психологія та педагогіка праці особистості: від обдарованості до майстерності дорослого: посіб. / В.В. Рибалка. – К.: Ін-т обдарованої дитини, 2014. – 220 с.

по-друге, розробити державні стандарти педагогічної освіти, модернізувати процес професійної підготовки майбутніх учителів (це зумовлене тим, що будуть визначені обсяг та якість знань, які повинні отримати випускники вищих педагогічних навчальних закладів; посиляться професійно-педагогічна спрямованість підготовки майбутніх учителів, формування в них професійно значущих якостей, необхідних для практичної діяльності, здійснено педагогізацію навчального процесу вищого навчального закладу);

по-третьє, запровадити педагогічну інтернатуру як обов'язкову форму післядипломної підготовки випускників вищих педагогічних навчальних закладів (метою педагогічної інтернатури упродовж року має бути розвиток педагогічної майстерності, професійної компетентності молодих учителів, а її діяльність спрямовано на систематизацію форм роботи з молодими вчителями та координацію діяльності методичних служб, шкіл та університетів молодого вчителя, творчих майстерень вчителів-наставників);

по-четверте, використати науково-освітній потенціал підвідомчих установ НАПН України, зокрема досвід Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих зі створення центрів професійного саморозвитку вчителів (це зумовлене необхідністю фахового навчання, професійного вдосконалення педагогічних працівників).

Бібліографія

1. Болотова Е.Л. Есть ли правовой статус у молодого специалиста? [Текст] / Е.Л. Болотова // Народное образование. - 2010. - № 2. - С. 132-138.
2. Гусинский Э.Н. Турчанинова Ю.И. Введение в философию образования. - М.: Издательская корпорация «Логос», 2000. - 224 с.
3. Зеер Э.Ф. Психология профессий: учебн. Пособ. / Э.Ф. Зеер. - М.: Изд. центр «Академия», 2007. - 240 с.
4. Зязюн І.А. Педагогічна майстерність [Текст]: підруч. / [І.А. Зязюн, Л.В. Крамушенко, І.Ф. Кривонос та ін.]; за ред. І.А. Зязюна. - К.: СПД Богданова А.М., 2008. - 376 с.
5. Климов ЕА. Психология профессионального самоопределения [Текст]: учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. заведений. - М.: Изд. центр «Академия», 2004. - 304 с.
6. Коваль Г.В. Соціальна вразливість молодих спеціалістів на ринку праці в Україні / Г.В. Коваль // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Сер.: Політологія.-2010.-Т. 131, Вип. 118. - С. 107-111. -Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UIRN/Npchdupol_2010_131_118_24
7. Мороз А.Г. Профессиональная адаптация молодого учителя [Текст]: монография / А.Г. Мороз. - К., 1998. - 326 с.

8. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / за заг. ред. Кременя В.Г. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/166230/1/nac%20dopovid%202016.indd%20smal.pdf>
9. «Нова українська школа: простір освітніх можливостей». - К., 2016. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konczepczya.pdf>
10. Новий тлумачний словник української мови [Текст] / укл. В. Яременко, О. Сліпушко. - К.: Аконіт, 2004. - Т. 2. - 926 с.
11. Онаць О.М. Управління розвитком професійної компетентності молодого вчителя загальноосвітнього навчального закладу: дис. канд. пед. наук / О.М. Онаць. - К., 2006. - 23 с.
12. Пілецька, Л. Становлення особистості в умовах професійної мобільності [Текст] / Л. Пілецька // Теоретичні і прикладні проблеми психології. — 2013. — № 3. - С 205-210. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UniN/Tipp_2013_3_35
13. Петрусенко С.Ю. Педагогічні умови професійного становлення молодих учителів у загальноосвітньому навчальному закладі [Текст]: дис. ... канд. пед. наук / С.Ю. Петрусенко. - Одеса, 2009. - 20 с.
14. Радул В.В. Соціальна зрілість молодого вчителя [Текст]: монографія / В.В. Радул. - К.: Вища пік., 1997. - 269 с.
15. Рибалка В.В. Психологія та педагогіка праці особистості: від обдарованості до майстерності дорослого [Текст]: посібник / В.В. Рибалка. - К.: Інститут обдарованої дитини, 2014. - 220 с.
16. Савченко О.П. Шляхи й умови підвищення ефективності дидактичної адаптації випускника ВНЗ / О.П. Савченко // Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки». - Вип. 199. - Черкаси, 2011. - С 7-12.
17. Сметанський М.І. Формування соціальної відповідальності вчителя [Текст]: монографія / М.І. Сметанський. - Вінниця, Вінницький держ. пед. ін.-т, 1993.
18. Статистичний бюлетень «Загальноосвітні заклади України». - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publicat_losvita_u.htm
19. Философский словарь [Текст] / под. ред. И.Т. Фролова. - М., 1987. - 588 с.
20. Чувакова Т.Г. Професійне становлення молодого вчителя у СІНА [Текст]: дис, канд. пед. наук / Т.Г. Чувакова. - К., 2004. - 20 с.
21. Шевченко О.А. Професійний розвиток молодого вчителя в системі післядипломної педагогічної освіти [Текст]: дис. канд. пед. наук / О.А. Шевченко - Запоріжжя, 2014. - 20 с.
22. Шевченко О.А. Особливості професійної адаптації молодого вчителя [Текст]/ О.А. Шевченко // Психолого-педагогічні засади діяльності фахівця: історія, теорія, практика: матеріали міжнар. наук.-практ. веб-конф. (15-16 травня 2013 року, м. Херсон) / за ред. В.В. Кузьменко. - Херсон: КВНЗ «ХАНО», 2013. — С 273-275.
23. Юнг К.Г. Психологические типы [Текст] / К.Г. Юнг. - СПб: Ювента; Изд. фирма «Прогрес-Универс», 1995. - 715 с.

24. Яланська С. Професійне становлення вчителя як актуальна проблеми педагогічної психології [Текст] / С. Яланська // Естетика і етика педагогічної дії: зб. наук. пр. / Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України, Полтав. над. пед. ун-т ім. В.Г. Короленка. - Вип. 7. - Полтава, 2014. - 220 с.

Ключові слова: молодий учитель, молодий фахівець, професійне становлення, професійна адаптація, професійна компетентність, педагогічна майстерність.

Статтю присвячено проблемі професійного становлення молодого вчителя в Україні в сучасних умовах, шляхом оптимізації цього процесу. Подано визначення ключового поняття «молодий учитель», охарактеризовано етап його професійної адаптації до педагогічної діяльності як фундаментальний у професійному становленні. Встановлено вплив розвитку професійної компетентності, педагогічної майстерності на становлення молодого вчителя в перші роки його самостійної педагогічної діяльності.

**Professional development of newly qualified teachers in Ukraine:
modern challenges**

Keywords: newly qualified teacher, newly qualified specialist, professional development, professional adaptation, professional competence, pedagogical excellence

The article is devoted to the professional development of newly qualified teachers in Ukraine in modern conditions, by optimizing the process. The key concept of "newly qualified teacher" is defined; professional stage of their adaptation to educational activities as fundamental one in professional development process is described. The influence of professional competence and pedagogical excellence on newly qualified teacher development in the early years of their independent educational activities is considered.

**Rozwoj zawodowy mlodych nauczycieli na Ukrainie:
nowoczesne wyzwania**